

О.В. Колотуха
доктор геогр. наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

Міжнародні авіаційні туристські перевезення: економічні та логістичні трансформації

Розглянуто та проаналізовано економічні та логістичні трансформації міжнародних авіаційних туристських перевезень. Ці трансформації розглянуто через взаємний вплив авіації та туризму, який є багатоглядним, та фактори, що найбільше впливають на перебіг процесів взаємодії. Проаналізовано показники розвитку туризму і авіації після 2019 р. через показник прямого валового внутрішнього продукту туризму.

Сучасна індустрія міжнародного туризму – одна з галузей світового господарства, що найбільш швидко прогресує, та, небезпідставно, розглядається і як самостійний вид економічної діяльності, і як міжгалузевий комплекс. І, як наслідок, на початок 2020 р. міжнародний туризм за обсягами доходу справедливо посів перше місце серед провідних галузей світової економіки.

Транспортний партнер туризму – авіаційна галузь – швидко та динамічно розвивається і з кожним роком займає все міцніші позиції в світовій транспортній системі. Високі темпи росту популярності авіації обумовлюються постійним розширенням географії авіаподорожей та стійкою тенденцією скорочення термінів поїздок на користь їх частоти. Збільшується частка короткострокових турів на далекі відстані, що пов'язано з розвитком таких видів туризму, як шоп-тури і бізнес-тури, конгресний, паломницький, спортивно-подієвий туризм, де визначальним фактором є швидкість прибуття. При цьому лідерство авіаперевезень туристів відносно інших видів транспорту є беззаперечним. При середній завантаженості літаків (більше 80%), яка значно вища, ніж у інших видах транспорту, щодня здійснюється понад 120 тис. авіарейсів, завдяки чому перевозиться 12 млн. пасажирів. Близько 1300 авіакомпаній із загальним парком більш ніж 30 тис. літаків обслуговуються майже у 4 тис. аеропортів світу.

Міжнародний туризм та авіаційний транспорт взаємозалежні та глибоко інтегровані між собою. Цей взаємний вплив авіації та туризму є багатоглядним і включає наступні фактори:

- *технічний прогрес на авіаційному транспорті* (зростання комфортності польотів, збільшення їх дальності, зменшення вартості послуг, доступність їх пересічному туристу тощо);
- *лібералізація сфери міжнародних зв'язків* (спрощення туристських формальностей, безвізовий режим, висока транспортна доступність тощо);

- *дерегуляція ринку авіаційних перевезень* (допуск на національні авіаринки авіакомпаній з третіх країн, лоукостів, поява приватних авіаперевізників, більш широка пропозиція послуг тощо);
- *підвищення вимог до надійності й безпеки авіаційних перевезень* (посилення реакції на дестабілізаційні чинники – епідеміологічна ситуація, терористичні загрози тощо). Епідемія COVID-19, події 11 вересня у США, збиття над Україною малайзійського Боїнгу, інші терористичні акти значно посилили вимоги до міжнародних авіаційних перевезень.

Так, військова агресія росії проти України 2022 р. становила негативні ризики для міжнародного туризму. Це підвищило витрати на авіаподорожі, збільшило невизначеність і призвело до перебоїв у подорожах у Східній Європі. Фахівці оцінили можливі втрати від конфлікту у 14 млрд. дол. для економіки туризму. Напрямки, які найбільше постраждали (крім росії та України), це Молдова з падінням з 24 лютого кількості рейсів на 69% (порівняно з рівнем 2019 р.), Словенія (-42%), Латвія (-38%) та Фінляндія (-38%) (рис. 1) [1].

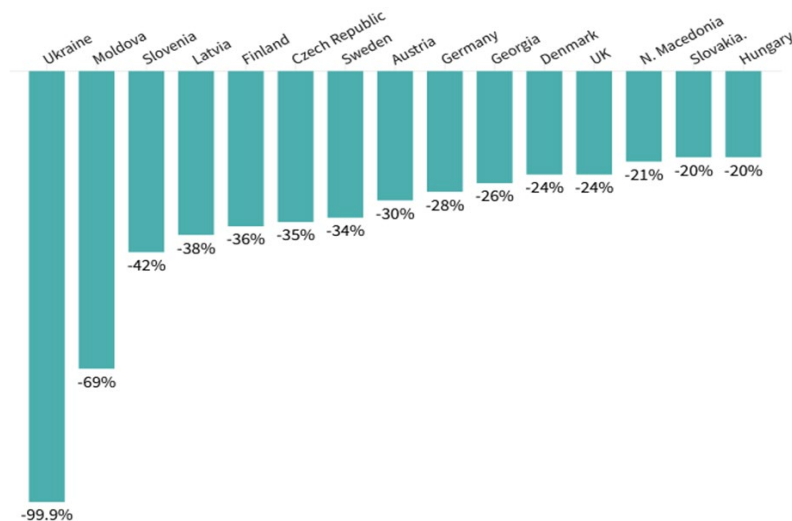

Рис. 1. Країни Європи з найбільшим падінням кількості авіарейсів після 24.02.2022 станом на травень 2022 р. (% зміни порівняно з 2019 р.) [1]

Максимальні показники розвитку і туризму, і авіації припали на 2019 р. За даними Всесвітньої туристської організації (UNWTO) прямий ВВП туризму за підсумками допандемійного 2019 р. склав 3,5 трлн. дол. США, або 4% світового ВВП. Зростання відбулося, крім інших показників, завдяки доступним авіаперельотам та спрощенню візового режиму в багатьох країнах, орієнтованих на туризм. Технологічний прогрес, нові бізнес-моделі, зокрема

пошук туристських локацій та розрахунки через Інтернет і мобільні пристрої, також сприяли цьому розширенню сфери подорожей. У 2019 р. кількість міжнародних туристів у всьому світі після десятиліття безперервного зростання досягла 1,5 млрд. У період з 2009 по 2019 рр. кількість прибуттів зростала в середньому на 5% на рік, або на 63% загалом. Туризм став однією з основних категорій світової економіки, при цьому доходи від експорту туризму досягли 1,7 трлн. дол. США в 2019 р., що еквівалентно 28% від світової торгівлі послугами та 7% загального експорту товарів і послуг [2]. Для країн, що розвиваються, особливо для малих острівних держав, туризм став основним джерелом іноземних доходів і часто основною категорією експорту, створюючи такі необхідні можливості для ринку праці та розвитку.

Комітет UNWTO зі статистики та допоміжного рахунку в туризмі започаткував програму, стосовно розробки статистичної основи для оцінки сталого туризму з урахуванням економічних, екологічних й соціальних аспектів, а також відповідних просторових рівнів (глобального, національного і субнаціонального). У документі наголошувалося, що показники потрібні для оцінки прогресу в досягненні цілей в галузі сталого розвитку. Внесені пропозиції використовувати два показники: внесок туризму у ВВП та зайнятість в сфері туризму. Ці два показники покликані використовуватися для оцінки економічного і частково соціального компонентів сталого туризму. Слід зауважити, що в документі підкреслюється важливість розробки додаткового набору показників, для сприяння спостереженню за досягненням цілей в галузі сталого розвитку на глобальному та національному рівнях [3].

З 2010 р. UNWTO запропонувала здійснювати економічну оцінку розвитку туризму в світі та в окремих регіонах і країнах світу не тільки через показник кількості туристських відвідувань та отриманий прибуток, а й через визначення *прямого валового внутрішнього продукту туризму* (TDGDP). TDGDP – це макроекономічний показник, який вимірює прямий внесок туризму в економіку, це сума частини валової доданої вартості (за основними цінами), створеної всіма галузями промисловості у відповідь на споживання внутрішнього туризму, плюс сума чистих податків на продукцію та імпорт, включена у вартість цих витрат за покупними цінами. Це один із ключових показників, який використовується для моніторингу прогресу в досягненні цілей сталого розвитку, зокрема в економічному вимірі [3]. За допомогою цього інструменту стало можливим оцінити ВВП туризму, встановити прямий внесок туризму в економіку та розробити більш складні та детальні схеми, спираючись на внутрішній зв'язок сателітного рахунку туризму з Системою національних рахунків та балансом платежів.

У 2020 р. через безпрецедентну надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я, соціальної та економічної діяльності, пов'язаної зі спалахом пандемії COVID-19, міжнародний туризм зазнав найбільшої зареєстрованої кризи. Через це у 2020 р. через глобальний карантин, поширені обмеження на подорожі та значне падіння попиту TDGDP скоротився більш ніж наполовину, кількість міжнародних туристів впала на 73% і, як наслідок, було зафіксовано приблизно на 1 млрд. менше міжнародних прибуттів порівняно з 2019 р.

Однак, вже у 2023 р. надходження від міжнародного туризму досягли 1,4 трлн. дол., що становить близько 93% від 1,5 трлн. дол. США, отриманих у 2019 р. Останні дані UNWTO підкреслюють економічний вплив відновлення. На початок 2024 р. Генеральний секретар UNWTO З. Пололікашвілі стверджує: «Останні дані UNWTO підкреслюють стійкість і швидке відновлення туризму, причому очікується, що до кінця 2024 р. показники до пандемії відновляться. Відновлення вже має значний вплив на економіку, робочі місця, зростання та можливості для громад Ці цифри також нагадують про важливе завдання прогресу сталого розвитку та залучення до розвитку туризму» [1].

У 2023 р. загальний експортний дохід від туризму оцінюється в 1,6 трлн. дол. США, що становить майже 95% від 1,7 трлн. дол. США, зафіксованих у 2019 р. Попередні оцінки економічного внеску туризму, вимірюного у TDGDP, становлять 3,3 трлн. дол. США у 2023 р., або 3% світового ВВП. Це свідчить про відновлення TDGDP після пандемії завдяки показникам внутрішнього та міжнародного туризму.

Показники по макрорегіонах світу засвідчили значне зростання надходжень від міжнародного туризму протягом 2023 р., у деяких випадках демонструючи зростання кількості прибуттів. Ряд макрорегіонів світу повідомили про високий попит на виїзні подорожі, багато з яких перевищили рівень 2019 р. Стійке відновлення також відображається на загальносвітових показниках галузі. Згідно з даними UNWTO, міжнародні авіапропускні можливості та пасажирський попит від допандемічного рівня до жовтня 2023 р. відновилися приблизно на 90% (дані IATA). Очікується, що міжнародний туризм та міжнародні авіаційні туристські перевезення повністю відновлять допандемічний рівень у 2024 р., при цьому початкові оцінки вказують навіть на зростання на 2% порівняно з рівнем 2019 р.

Щодо макрорегіонів світу, то в Азійсько-Тихоокеанському регіоні є багато можливостей для відновлення. Післяпандемійне відкриття кількох вихідних ринків і напрямків сприятиме відновленню в регіоні, в першу чергу в Азії, та в усьому світі. Очікується, що китайський виїзний та в'їзний туризм прискориться у 2024 р. завдяки спрощенню візового режиму та покращенню авіаційної спроможності для громадян Німеччини, Франції, Італії, Іспанії, Нідерландів та Малайзії.

Заходи щодо спрощення візового режиму та лібералізації подорожей сприятимуть й подорожам до Близького Сходу та Африки разом із країнами Перської затоки через впровадження єдиної туристської візи, подібної до шенгенської.

Очікується, що інший макрорегіон світу – Європа знову досягне результатів 2019 р. у 2024 р. Так, Румунія та Болгарія приєдналися до Шенгенської зони вільного пересування, а Париж очікує високі прибутки через проведення літніх Олімпійських ігор в липні-серпні 2024 р.

В Американському макрорегіоні інтенсивні подорожі зі Сполучених Штатів, підкріплені сильним курсом долара, продовжуватимуть приносити користь напрямкам в Америці та за її межами.

Як і в 2023 р., надійні вихідні ринки в Європі, Америці та на Близькому Сході продовжуватимуть стимулювати туристські потоки та витрати в усьому світі.

Економічні та геополітичні перешкоди продовжують створювати серйозні проблеми для сталого відновлення міжнародного туризму, показників міжнародних авіаційних туристських перевезень та рівня довіри до них. Висока інфляція, нестабільні ціни на нафту та перебої в торгівлі будуть продовжувати впливати на транспортні витрати та витрати на проживання туристів у 2024 р. На цьому фоні очікується, що туристи все більше шукатимуть співвідношення ціни та якості та подорожуватимуть ближче до дому. Стійкі практики та адаптивність також відіграватимуть все більшу роль у виборі споживачів.

Невизначеність, спричинена російською агресією проти України, розвиток конфлікту між ХАМАС та Ізраїлем, а також інші зростаючі геополітичні напруги можуть перешкодити подорожам у Східній Європі, на Близькому Сході та вплинути на впевненість мандрівників, продовжують обтяжувати впевненість у міжнародних туристських авіаперельотах.

Висновки. Отже, характерною особливістю постковідного періоду є очікуване збільшення обсягів послуг міжнародних авіаційних перевезень пасажирів та швидке відновлення світової туристичної галузі. Очікується відновлення і навіть перевищення економічних та логістичних показників розвитку міжнародного туризму та міжнародних авіаційних туристських перевезень до кінця 2024 р. після глибокого падіння у 2020 р.

Список літератури

1. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, May 2023, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/wtobarometereng>.
2. UNWTO Briefing Note – Tourism and COVID-19, Issue 3. Understanding Domestic Tourism and Seizing its Opportunities, UNWTO, Madrid, 2020. DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284422111>.
3. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008, Luxembourg, Madrid, New York, Paris, 2010 (online) available at: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789211615203>.